अत्रोत्तरंभगवानुवाच पार्थेति हेतातेतिवात्सल्यात्संबोधयति तस्यइहविनाशोनीचयोनिप्राप्तिःअमुत्रविनाशोनरकप्राप्तिस्तदुभयमपिनजायते हियतःकल्याणकृत्शुभकृत्दुर्गतिंनैवप्राप्नोति ॥४०॥ इहामुत्र चतस्यमहत्वमेवास्तीत्याह प्राप्येति उषित्वावासंकृत्वा शाश्वतीःसमाःनित्यान्वत्सरान्योगभ्रष्टोरागीचेत्अल्पकालाभ्यस्तयोगश्चेत्श्रीमतांगेहेजायते तत्रापिश्रीमानधोगच्छतीत्याशंक्य शुचीनामित्युक्तंशुचयो हिसत्कार्येष्वेवश्रियमुपयुंजानाःपूर्वापेक्षयामहत्तरंस्थानमासादयंतीत्यर्थः ॥४१॥ सयोगीविरक्तश्चिराभ्यस्तयोगोवाचेत्तस्यगतिमाह अथवेति॥४२॥ तत्रद्विविधेपिजन्मनिपौर्वदेहिकंपूर्वदेहप्राप्तंबुद्धिसंयो गं यावतीचयोगभूमिःपूर्वजन्मनिजितातत्रचयावान्बुद्धिलाभोजातस्तावंतंबुद्धिसंयोगंपूर्वाभ्यासादल्पेनैवाभ्यासेनलभतेतस्मादपिभूयस्यांबह्व्यांसंसिद्धौ ऊर्ध्वभूमिलाभार्थमित्यर्थः यततेयत्नंकरोति ॥४३॥ कुतोयततेशिक्षितोपीत्यतआह पूर्वेति अवशोपिप्रह्लादादिवत्पित्रादिभिरन्यथानीयमानोपितेनैवपूर्वाभ्यासेनबलवताह्रियतेयोगप्रवणःक्रियते यतःयोगस्यजिज्ञासुःज्ञानमात्रमिच्छन्योभवतिसोपिशब्दब्र ह्मकर्मकांडवेदमपिअतिक्रम्यवर्त्ततेकिंपुनःपित्राद्याज्ञां इत्थंपूर्वाभ्यासबलंयन्महांतमपिपित्रादियत्नंवृथाकरोतीत्यर्थः ॥४४॥ एवंयोगभ्रष्टगतिमुक्त्वायोविषयैर्क्रियमाणोपिप्रयत्नेनयोगमेवाभ्यसितुंप्रवर्त्ततेत

श्रीभगवानुवाच पार्थनैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते॥ नहिकल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिंतातगच्छति॥ ४०॥ प्राप्यपुण्यकृतांल्लोकानुषित्वाशाश्वतीःसमाः॥ शुचीनांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोभिजायते॥ ४१॥ अथवायोगिनामेवकुलेभवतिधीमतां॥ एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशं॥ ४२॥ तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभ तेपौर्वदेहिकं॥ यततेचततोभूयःसंसिद्धौकुरुनंदन॥ ४३॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवह्रियतेह्यवशोपिसः॥ जिज्ञासुरपियोगस्यशब्दब्रह्मातिवर्त्तते॥४४॥ प्रयत्नाद्यत मानस्तुयोगीसंशुद्धकिल्बिषः॥ अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोयातिपरांगतिं॥ ४५॥ तपस्विभ्योधिकोयोगीज्ञानिभ्योपिमतोधिकः॥ कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगीत स्माद्योगीभवार्जुन॥४६॥ योगिनामपिसर्वेषांमद्गतेनांतरात्मना॥ श्रद्धावान्भजतेयोमांसमेयुक्ततमोमतः॥४७॥ इतिम०भीष्मपर्वणिश्रीमद्भगवद्गीता० अध्यात्मयोगोनामषष्ठोध्यायः॥ ६॥ पर्वणितुत्रिंशोऽध्यायः॥ ३०॥ ॥छ॥ ॥छ॥

स्यगतिमाहप्रयत्नादिति प्रयत्नात्प्रकृष्टात्हठात्वायुनिरोधादिरूपात्खेचर्यादिमुद्राविशेषाभ्यासाद्योयतमानःसंशुद्धकिल्बिषोनिष्पापोभवति यदाहमनुः प्राणायामैर्दहेदेनइति हठयोगानांसर्वेषांपापनिवृत्त्युप योगित्वंनतत्त्वसाक्षात्कारेसाक्षात्साधनत्वमित्यर्थः अतएवसःअनेकैर्जन्मभिःसंसिद्धःप्राप्तयोगोभूत्वाततःपरांगतिंमोक्षंयाति एतेनचक्षुश्चैवांतरेभ्रुवोरितिपंचमांतेयत्सूत्रितंतद्व्याख्यातं ॥ ४५॥ एवंयोगिनंस्तौति तपस्विभ्यइति तपस्विनोऽत्रकृच्छ्रचांद्रायणमासोपवासादिकर्त्तारः ज्ञानिनश्चशास्त्रीयपांडित्यवंतः कर्मिणोऽग्निहोत्राद्यनुष्ठातारः तेभ्यःसर्वेभ्योयोगीयतोधिकोमतस्तस्माद्योगीभवार्जुन ॥ ४६ ॥ समाप्तःक र्मप्रधानस्त्वंपदार्थविवेकः अतःपरंउपासनाप्राधान्येनतत्पदार्थनिरूपयितुकामस्तदुपासनांमहाफलत्वेनस्तौति योगिनामिति दैवमेवापरेयज्ञमित्यादिनाचतुर्थाध्यायप्रोक्ताद्वादशयोगास्तद्वतांयोगिनांसर्वेषां मध्येयोमद्गतेनमयिवासुदेवेसमर्पितेनअंतरात्मनाचित्तेनश्रद्धावान्सन्मांभजतेसमेममयुक्ततमोऽतिशयेनयुक्तःश्लाघ्योमतोऽभिप्रेतः तस्मान्मद्भक्तोभवेतिभावः ॥ ॥ इतिश्रीमत्पदवाक्यप्रमाणमर्यादाधुरं धर०नीलकंठकृतौभार०भीष्मपर्वणिभगवद्गीतासू०षष्ठोध्यायः त्वंपदार्थविवेकश्चसमाप्तिमगमत् ॥६॥ ३०॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

Digitized by Google